

Тимошенко Володимир Анатолійович

*Національний природний парк «Гомільшанські ліси»
63404, Україна, Харківська обл., м. Зміїв, вул. Адміністративна, 25;
timoshenkov@ua.fm*

ВІДЛОВИ ДРІБНИХ ТВАРИН (ССАВЦІВ, ЗЕМНОВОДНИХ, ПЛАЗУНІВ ТА ПТАХІВ) МЕТОДОМ КОНУСО-СУТОК В УМОВАХ ДЗЕНДЗИКІВ АЗОВСЬКИХ КІС НА ПРИКЛАДІ ДЗЕНДЗИКА КРИВОЇ КОСИ У 2008 РОЦІ

Дзендзики Азовських кіс являють собою дуже специфічні черепашкові утворення, що постійно змінюють свою конфігурацію. Там, де закінчуються людські будови, може бути смуга прибою, невеличкий пагорб з черепашкових відкладів, та зарості очерету, що стоять у воді, чи періодично затоплюються. Черепашкова берегова смуга може бути зайнята сукулентами, колосняками, катранами, та іншою специфічною рослинністю, притаманною береговій смузі. З півдня вони можуть переміватися прибоєм при сильних штормах. Крім того внизу близько залягає шар води, що унеможлиблює закладку пастко-ліній з конусами чи пластиковими пляшками, як рекомендовано в типовій методиці Міністерства екології для об'єктів ПЗФ (Андрієнко, Попович, Парчук та ін., 2002; Филонов, Нухимовская, 1985). Біотопи, де планується проводити обліки, можуть бути дуже малими. У 2008 році ми розпочали стаціонарні дослідження дрібних ссавців на дзендзику Кривої коси Азовського моря. Місце, де запланували дослідження, розташоване між останніми тимчасовими спорудами НПП «Меотида» (тоді ще РЛП – регіональний ландшафтний парк) та маяком, побудованим німцями під час другої світової війни. На цьому місці було розташоване рибальське поселення Стрілка, яке евакуювали, коли море почало наступати на Криву косу. Маяк зараз стоїть у воді. Дослідження проводилися на вузькій смузці черепашкових відкладів між прибіжною смугою та заростями очерету. Ловчу лінію розташували з півдня на північ. Використали парканчики з деревинно-тріскової будівельної плити та півторалітрові пластикові пляшки з під води. Ловчі циліндри (з пляшок) розмістили на відстані 2 м одне від одного. Зазвичай використовують лінію 20 м та вкопують 5 пляшок. Ми вкопали 6 пляшок через 2 метри одна від одної (лінія 10 м). Від ловчого конусу № 4 розташували ще один двометровий парканчик на схід і встановили ловчий конус № 7, тому що це була єдина можливість зробити лінію трохи довшою. Таким чином, лінія вийшла неправильної форми. Зазвичай ловлять протягом одного тижня навесні й одного восени. Але ми ловили без перерви з 14 травня до 14 вересня. А потім ще протягом 18 діб з 25 жовтня до 6 листопада. Дані, отримані на ній не можна використовувати для порівняння з іншими лініями на материковій частині, що перераховуються на 100 конусо-діб. Однак, можемо отримати уявлення про склад фауни дрібних тварин, їх співвідношення, та фенологічні показники трапляння (табл. 1.). Визначення проводили за допомогою польових визначників (Загороднюк, 2002; Банников, Даревский, Ищенко и др., 1977; Марисова, Талпош, 1984). Созологічний статус видів наведений за Парниковою с соавт. (2005).

Відловками вдалося виявити 6 видів дрібних ссавців, 4 види герпетофауни та 1 вид птахів.

Видами домінантами серед ссавців виявилися білозубка мала та мишка лугова, серед герпетофауни – ящірка піщана та часникова жаба. Крім періодів активності окремих видів вдалося зареєструвати появу молоді прудкої ящірки та появу молодих фазанів. З таблиці бачимо, що серед ссавців найдовший період активності у білозубки малої (весь період відловів). Трохи менший у мишки лучної: з кінця травня до кінця першої декади вересня. Довгий період активності також у ящурки піщаної: з середини травня до середини вересня. У вужа звичайного найбільша активність спостерігалася протягом півтора місяця (третя декада травня – початок липня). А от у часникової жаби активна фаза на піщаних косах виявилася дуже короткою (кінець травня – початок червня).

Застосовану методику вважаємо придатною для відловів дрібних тварин в умовах дзедзиків Азовських кіс.

Табл. 1. Відлови дрібних хребетних тварин за допомогою стаціонарної лінії з конусами

Вид	Кількість відловлених особин	Частка участі в відловах %	Перша зустріч	Остання зустріч	Примітка	Созологічний статус
Дрібні ссавці						
<i>Micromys minutus</i> (Pallas, 1771)	26	34,67	28.05	9.08	-	-
<i>Mus musculus</i> (Linnaeus, 1758)	4	5,33	15.05	18.07	-	-
<i>Microtus levis</i> (Miller, 1908)	3	4,00	8.07	26.10	-	-
<i>Arvicola amphibius</i> (Linnaeus, 1758)	1	1,33	22.06	-	-	-
<i>Crocidura suaveolens</i> (Pallas, 1811)	38	50,67	14.05	26.10	-	БЕ 2
<i>Sorex caecutiens</i> (Laxmann, 1788)	3	4,00	5.06	-	-	БЕ 2
Земноводні та плазуни						
<i>Pelobates Fuscus</i> (Laur., 1768)	3	15,00	30.05	6.06	-	БЕ 2
<i>Eremias arquta</i> (Pall., 1773)	14	70,00	17.05	14.08	-	БЕ 3
<i>Lacerta agilis</i> (L., 1758) <i>exiqua</i> Eichw., 1831	1	5,00	-	14.08	juv	БЕ 2
<i>Natrix natrix</i> (L., 1758)	2	10,00	20.05	6.07	20.05 – розмір 10 см 6.07 – розмір 60 см	-
Птахи						
<i>Phasianus colchicus</i> (Linnaeus, 1758)	2	-	10.06	-	juv (близько тижня)	БЕ 3

БЕ – Бернска конвенція («2» – Додаток II, «3» – Додаток III до конвенції)

Використані джерела:

1. *Андрієнко Т., Попович С., Парчук Г.* та ін. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків: Метод. посіб. / Під ред. Т. Л. Андрієнко. – Київ : Академперіодика, 2002. – 103 с.
2. *Банников А. Г., Даревский И. С., Ищенко В. Г.* и др. Определитель земноводных и пресмыкающихся фауны СССР // Учеб. пособие для студ. биол. спец. пед. ин-тов. – Москва : Просвещение, 1977. – 416 с.
3. *Загороднюк І. В.* Польовий визначник дрібних ссавців України. Київ, 2002. – 60 с. (Праці Теріологічної школи, випуск 5)
4. *Марисова І. В., Талпош В. С.* Птахи України. Польовий визначник – К. : Вища школа, Головне вид-во, 1984. 184 с. – Укр.
5. *Парникоза І. Ю., Годлевская Е. В., Шевченко М. С., Иноземцева Д. Н.* Охранные категории фауны Украины / Под ред. Загороднюка И. В. – К. : Киевский эколого-культурный центр, 2005. – 60 с.
6. *Филонов К., Нухимовская Ю.* Летопись природы в заповедниках СССР. Методическое пособие / АН СССР, Ин-т эвол. морф. и экол. животн. им. А. Н. Северцова. –